

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת ראה תשע"ז שנה די גליון 150
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מדוע נשרף רבי חנינא בן תרדיון עם ספר תורה עמו

השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו! תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש.

וצריך להבין, מדוע זה התקצף והתרגז רבי יוסי בן קסמא על רבי חנינא בן תרדיון על שאמר "מן השמים ירחמו", עד שאמר לו "אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר מן השמים ירחמו וכו'". והלא כך היא המידה, שאפילו חרב חדה מונחת לו על צווארו אל ימנע עצמו מן הרחמים (ברכות י:)?

ונראה להסביר את הדברים, רבי חנינא בן תרדיון, בבחירתו ללמד תורה ברבים, הוכיח כי כל רצונו וחפצו למסור את נפשו על קידוש ה' ולהיות מהרוגי מלכות, בשביל לכפר על עוונותיהם של כלל ישראל. אולם רבי יוסי בן קסמא התנגד לכך, כיון שחפץ היה שרבי חנינא בן תרדיון יישאר עמם ויוסיף להם מקדושתו ותורתו, ולכן הוא השיב לו בצורה חריפה ובוטה: "תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש". כלומר, במיתתך על קידוש ה', אין זו מיתה פרטית שלך, אלא זה כמו ספר תורה שנשרף, שההפסד הוא לכלל כלל ישראל.

כמו כן מוסיף ואומר רבי יוסי בן קסמא: "חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו וכו'". כלומר, מיתתו של רבי חנינא שקולה כשריפת בית אלהינו, שההפסד הוא לכלל כלל ישראל, ואין מן הראוי שימיתו אותו על קידוש ה'.

אולם רבי חנינא משיב על טענתו: "מן השמים ירחמו", כלומר, כשם שבשריפת בית המקדש טמונה בה מידת הרחמים, שהקב"ה כילה חמתו על עצים ואבנים (עי' רש"י קידושין לא:), כך מוכן אני למסור את נפשי עבור כלל ישראל, כדי לכפר להם על עוונותיהם.

רבי חנינא בן תרדיון היה מהדור השלישי לתנאים, ומקום ישיבתו ובית דינו היו בסכיני אשר בגליל התחתון (סנהדרין לב:).

היה משלב תורה עם גמילות חסדים, ובנוסף להרבצת תורה ולהוראת ההלכה, עסק גם בצדקה וחסד. עד ששמו יצא לתהילה כגבאי צדקה נאמן, כפי שמעיד עליו התנא רבי אלעזר בן יעקב (עבודה זרה י:): לא יתן האדם מעותיו לארנקי של צדקה, אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון.

אמנם, על אף שהיה לסמל ולמופת בעסקי הצדקה, הוא עצמו חש שלא עסק בצדקה וחסד כפי שהיה ראוי לו לעסוק, ותלה בכך את העונש הנורא שהושת עליו (שם).

הימים היו ימי גזירות השמד שגזר הקיסר אדריינוס, לאחר כשלון מרד בר כוכבא, רבי עקיבא נתפס כשהוא עוסק בתורה והוצא להורג על קידוש השם כמבואר בברכות (סא.). חז"ל מתארים (שמחות פרק ח') כיצד התאבלו רבי חנינא בן תרדיון ורבי יהודה בן בבא בשומעם את דבר הריגתו של רבי עקיבא על קידוש ה', הם קרעו את בגדיהם ובמר ליבם הכריזו: "אחינו שמעונו! לא נהרג רבי עקיבא על הגזל ולא על שלא עמל בתורה בכל כוחו, לא נהרג רבי עקיבא אלא למופת שנאמר (יחזקאל כ"ד, כ"ד) "והיה יחזקאל לכם למופת בכל אשר עשה תעשו וגו' וידעתם כי אני ה'".

ולכן, נאמן להכרזתו הוא פועל ועושה כן ומקהיל קהילות ומלמדם תורה.

הגמרא במסכת עבודה זרה (ית.) מביאה: תנו רבנן, כשחלה רבי יוסי בן קסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקר. אמר לו: חנינא אחי! אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה, שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהילות ברבים] וספר מונח לך בחיקך. אמר לו: מן

בזה נבין את המשך דברי הגמרא: אמר לו רבי חנינא: רבי מה אני לעולם הבא? אמר לו: כלום מעשה בא לדיך? (ואשמע איך היית נוהג, רש"י). אמר לו: רבי, מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחילקתים לעניים. כלומר מעות הנחתי לסעודת פורים וסבור הייתי שהם מארנקי של צדקה וחילקתים לעניים, ומשנודע לי אחר כך לא חזרתי וגביתי מארנקי של צדקה. אמר לו: אם כן, מחלקך יהיה חלקי ומגורלך יהי גורלי (הואיל והיית וותרן בממונך, רש"י).

ולפי דרכינו ביאורו, רבי חנינא מתקשה ושואל, האם במעשה של מסירות נפש עבור כלל ישראל יזכה לחלק לעולם הבא, משיב לו רבי יוסי, בשביל לזכות לחיי העולם הבא לא די במסירות נפש עבור הזולת במיתתו, אלא יש גם צורך לחיות עם מסירות עבור הזולת. ועל זאת עונה לו רבי חנינא על מסירותו בכך שויתר על מעות פורים כשנתנם בטעות לצדקה, ולכן ראוי הוא לקבל עולם הבא על מיתתו במסירות נפש עבור כלל ישראל.

ממשיכה הגמרא ואומרת: אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתו מצאווה לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאווה וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות, והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראו במים והניחוהו על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה, הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי מה אתה רואה (פירשו התוספות: שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה או מלאכים או דבר אחר א"נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו)? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש? אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. ע"כ.

וצריך להבין מה הענין שנשרף רבי חנינא בן תרדיון כרוך בספר תורה?

אלא בספר אוצרות הרמח"ל (אגרת אות כ"ה) מובא שם איגרת מהרמח"ל שכתב וז"ל: ועל אשר שאלני על ענין גזירת הספרים אשר במדינת הכומר, כבר יודע כת"ר אשר אני משכתי ידי מדבר דבר בעיני האלה, אך אם כך אני לאחרים לא אהיה כך עם כת"ר כל אשר אוכל, כ"ש שאין זה דבר קטן אלא גדול מאוד. ובתחילה אומר ענין זה שלש גזירות התורה שהיו בעוונותינו הרבים מאין יצאו, כי אין דבר בלא שורש. וסוד זה "זאת חוקת התורה", ותרגומו "דא גזירת אורייתא", ונדע שכאן נרמז ענין זה.

וסוד הדבר הוא ממש ענין הפרה האדומה שהשכינה מוסרת עצמה לשריפת הדין החזק להציל את ישראל, והיא הניתנת לטהרת טמאים, שאין להם טהרה אלא היא, הם הנטמאים בטומאה היותר תקיפה דהיינו טומאת מת, שלכן אין להם תיקון אלא זה. והיא עצמה הטומאה של הגלות בסוד "הושיבני במחשכים כמתי עולם" ועל כן "היא העולה על מוקדה כל הלילה" וכו', אבל צריך שיהיה התעוררות לזה למטה, ולכן בזמן שהיה בית המקדש קיים היתה אפר הפרה.

וכיון שחרב הבית ואין פרה, הוצרכה התורה עצמה בעוונותינו הרבים להימסר כך לשריפה בעבור ישראל, וזה מתקן ג"כ גלות התורה. והנה כמי שכשכלתה פרה אחרת היה צריך לעשות אחרת, כך תיקון אחד מתקיים עד זמן שמתקיים, אבל בהתגבר הקטרוגים ח"ו צריך תיקון אחר, והאמר כי הגדר לזה הוא שיהיו ישראל ממינים עצמם על דברי תורה, ולכן נאמר "זאת התורה אדם כי ימות באהל" כמו שדרשו ז"ל, ועל כן הושם זה הפסוק לידרש כן בפרשה זאת ולא בפרשה אחרת.

ועתה אמת הוא ודאי שקטרוג גדול נתעורר על ישראל, והיתה צריכה התורה להימסר על ישראל ח"ו אפילו לשריפה, לא תעלה ולא תבוא, ובוזה לא אוכל לגלות הרבה כי לא עתה התחיל, והיה לו זמן. וזה אמת, כי התורה מראה עצמה כאילו נמסרת לזרים, ושם נאמר "צור תעודה חתום תורה בלימודי", כי אדרבה מסתלקת מידם וניתנת תחת שמירה עליונה של גיבורים מגבורי ישראל, ולכן "וחכיתי לה' המסתיר פניו" וכו', כי על כל פנים אי אפשר להימלט מהסתיר פנים. אך יש תקוה, כי לא ניתנה ביד טמאים והדברים עתיקים. ואת הכל ת"ל הראנו אלקינו, ולא אוכל להרחיב. והאמת כי במקומות האלה היו קטרוגי התורה יותר, כי יותר לא המיתו עצמם והלכו אחר הנאות העולם כי כן בכל איטליא. עכ"ד יעו"ש.

ורואים אנו מדבריו, שכשהתורה הקדושה רואה שמתגברים הגזירות והדינים ח"ו על ישראל, היא מוסרת את עצמה לשריפה להיות כפרה על ישראל. וזהו בגדר אפר פרה אדומה, שכשם שהוא היה מכפר ומטהר את ישראל, כך גם הוא אפר כתבי הקודש של התורה הקדושה ההולכים לשריפה, מכפרים ומטהרים את ישראל.

משום כך רבי חנינא בן תרדיון, שכל עניינו בפטירתו היה, למסור את נפשו עבור כפרת כלל ישראל, זכה שיחד עמו ישרף ספר תורה, שאף שריפת התורה תועיל לכפרת כלל ישראל.

ובזה נבוא ונבאר מהו "אותיות פורחות", החיד"א במדבר קדמות (מערכת י אות ו) מביא בשם הקדמונים שמילת "ישראל" היא ראשי תיבות: י"ש ש"שים ר"יבוא אותיות ל"תורה, והם כנגד שישים ריבוא ישראל. כי כל נשמה יש לה אחיזה באות מהתורה הקדושה. וכן בספר

שבת מברכים חודש אלול

א. בספר דרכי חיים ושלום מתאר מעמד ברכת החודש בשבת מברכים אלול בהיכלו של הרה"ק מוהרר"א ממונקאטש זי"ע. וז"ל: בשבת מברכין אלול, כשהרים קולו נאדר בקודש לומר "ראש חודש אלול יהיה ביום" – חיל כילודה אחו לכל השומעים. וכן אחר כך, באמירת "חדשהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו בית ישראל בכל מקום שהם לטובה ולברכה וגו', אחר תיבת "ולרפואה שלימה" היה מוסיף ואומר בקול בכי: "ולתשובה שלימה ולגאולה קרובה ונאמר אמין". ולנוכה, באותה שעה היתה עוברת רוח טהרה על המתפללים עד ש"אם אבן הוא נימוח ופשפש במעשיו". עכ"ל.

ב. מובא בספרים הקדושים, שמי שמתחיל להתחזק ולהתעלות קודם חודש אלול, זוכה לסיעתא דשמיא עצומה בחודש אלול בעשיית התשובה ולרחמים מרובים.

ג. הרה"ק מצאנו זי"ע היה מספר כשבירכו את החודש אלול אצל הרבי הקדוש מלובלין זי"ע, הרי הקירות בכו יחד איתו, מגודל ההתעוררות והתלהבות (גליון מעון דוד).

ד. סיפר מרן הרמ"ח מסלונים זצ"ל (מאמר מרדכי ח"ב עמ' רס"ה): הרה"ק מקוברין זי"ע סיפר על עצמו, בימי ילדותו בהיותו כבר שית, והיה שבת מברכים אלול, והוא השתובב כדרך הילדים. ניגשה אליו אחותו וצעקה עליו: משה! הרי כבר בירכו את חודש אלול, והדגים במים זוחלים ורועדים מאימת הדין, ואתה משחק עם הילדים?

ואמר הרה"ק: היא היתה צדקנית, ודבריה נכנסו ללבי, ומאז הכנסתי את עצמי לעבודת השי"ת.

ה. הרה"ק הרדצ"ש מלעלוב זי"ע סיפר על זקינו הרבי ר' משה מלעלוב זי"ע: החל משבת מברכין חודש אלול ראו בביתו פחד ימי הדין והתרגשות ימים נוראים, כל כך עד שכל בני הבית והמשרתים היו מפייסים ומרצים האחד לחברו כמו בערב יוה"כ (קובץ בית דוד).

ו. בספר רזא דעובדא (עמ' נ"א) מביא ששמע מהאדמו"ר מוהרר"א מקרעטשניף זצ"ל, שסיפר מדודו הקדוש מהר"ם מפרימישלאן זי"ע"א, שבמוצי"ש מברכין אלול, לא רצה פעם לקבל פתקאות מהאנשים שבאו לשבות אצלו בצילו לש"ק זה, באמרו שכבר הגיעה שבת מברכין אלול ומאיר עדיין לא עשה תשובה.

עוד מובא שם, שהרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע"א החל משבת מברכין אלול לסיים מדי שבת כל ספר התהילים בציבור בש"ק אחה"צ עד ראש השנה.

ז. על האוירה המיוחדת ששררה בחצירו של הדברי חיים מצאנו זי"ע כותב המשב"ק רבי רפאל צימטבוים זצ"ל (דרכי חיים ח"ב עמ' ט'): מובן גודל הפחד שנפל על כל הציבור, וביותר פרשת ראה כשבירכו ר"ח אלול, היה רבינו מתחיל לומר תורה בניגון, בניגון הזה היה אומר כל חודש אלול, שהיה מעורר כל אחד לתשובה, כמעט שכל אחד היה בוכה בשומו על ליבו במה היה מבלה את כל השנה.

ח. בספר אדמו"רי בעלזא מתואר השבת מברכים אצל הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע: שבת מברכין של "חודש אלול", היתה תדיר שבת מיוחדת במינה, והיתה נסוכה כבר באווירה העילאית של ימי הרחמים והרצון המשמשים ובאים, אשר אפפה את ביתו נאוה קודש של רבינו הקדוש זי"ע"א. על אף שעבודת קדשו של מרן היתה כידוע בהצנע ובהסתר מעיני כל, עם זאת בשעה ששמעו את המילים "ראש חודש אלול" יוצא מפורש מפי קדשו, היה ניכר בעליל החיל ורעדה של יום הדין, ואימה ופחד נפלו על כל הנוכחים.

מגלה עמוקות (ואתחנן אופן קפ"ו) כתב, שבתורה יש ששים ריבוא אותיות ועוד ס"ה אותיות, ברמז ה"ס ת"ר דבר, והוא כנגד ס' ריבוא ישראל ושאותיות התורה הם כנקבות היונקות משישים ריבוא נפשות הזכרים הם נשמות ישראל, ולכן פיקוח נפש דוחה מצוות התורה דהזכר שולט על הנקיבה. עיי"ש.

ומכיון שרבי חנינא כל רצונו במיתתו היה לכפר על כלל ישראל, לכן אמר לתלמידיו שהוא רואה "אותיות פורחות", כלומר נשמתו שהיא אות בתורה פורחת למעלה, אבל לא רק האות שלו אלא הרבה "אותיות" בלשון רבים פורחות, כי בעלות נשמתו הקדושה והנוראה בקידוש השם, עלו עמה הרבה נשמות שניתקנו עי"ז, והיתה להם עליה יחד אתו.

ולכן כשאמרה לו בתו "אראך בכך", כלומר אוי לי שראיתך בכך. ענה לה: אם היית רואה אותי לבדי, אכן הדבר היה קשה, כיון שנשמתו הקדושה אינה צריכה לתיקון זה, אבל עכשיו שס"ת עמי כלומר ששים ריבוא אותיות, א"כ אין הדבר קשה כל כך, כי ע"י קידוש השם הנורא הזה נתקנים ששים ריבוא הנשמות של כלל ישראל, וא"כ הנני כלול בתוך כלל ישראל, ומי שיבקש עלבוננו של ספר התורה כלומר של ס' רבוא אותיות שהן שישים ריבוא נשמות ישראל, הוא יבקש עלבוני.

ונראה להסביר מדוע נהרג רבי חנינא בן תרדיון דוקא מיד כשחזרו מהלווייתו של רבי יוסי בן קסמא, כי כל זמן שהיה רבי יוסי חי, מחמת שהוא התנגד למותו של רבי חנינא, הרי שזכותו הגנה שומרה עליו לבל ימות, אולם לאחר פטירתו נסתלקה זכותו ומיד נהרג.

והנה, כתב המגן אברהם (או"ח סו"ס תק"פ) בענין שריפת הספרים שהוא רמוז בפסוק זה "זאת חוקת התורה" דמתרגמינן "דא גזירת אורייתא", ושאכן בפרשה זו נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת, ועל כן נהגו יחידים להתענות כל שנה ביום ו' פרשת חוקת, ולא קבעו לזה תאריך בימי החודש, כיון שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה שקוראים בו "זאת חוקת התורה" ומתרגמינן "דא גזירת אורייתא" הוא הגורם וכו'. יעו"ש. ובטור ובשו"ע (סי' תק"פ) מבואר שרבי חנינא בן תרדיון נשרף וספר תורה עמו ביום כ"ז סיון, וא"כ לא רחוק לומר שהיה ג"כ בפרשת חקת שלרוב היא יוצאת בסוף חודש סיון. והיתה במיתתו ובשריפת ספר התורה עמו כפרה לכלל ישראל.

מאמר זה הוא פרק מספר אשר אי"ה יצא בקרוב לאור עולם כחלק נוסף מסדרת הספרים "נחלת שדה", ספר בעניינם של התנאים והאמוראים, חידושים נפלאים ומתוקים על הנהגותיהם ומעשיהם ודרך לימודם של התנאים והאמוראים הקדושים.